

LILIU: KO HA KAMATA'ANGA LELEI KI HE AKO

Tohi fakamatala ma'a e ngaahi fāmili

'E lava ke fakatou faingata'a pe fakafiefia 'a e kamata 'i ha 'apiako. 'Oku fakamatala'i atu 'e he pepa fakamatala ko eni 'a e founa 'e lava ai 'e he ngaahi ngāue 'a e ako tokamu'a ke pou pou'i ho'o tama ke ne ma'u ha kamata'anga lelei 'i he ako lautohi si'i.

Kuo 'osi foua 'e ho'o tama ha ngaahi liliu lahi, 'o hangē ko e:

- hiki mei ha 'ekitiviti 'e taha pe founa angamaheni ki ha me'a kehe 'e taha
- 'alu ki ha ngaahi va'inga mo hono ngaahi kaungāme'a pe 'alu 'o 'eve'eva mālōlō
- kamata 'i ha tauhi'anga fānau iiki pe kinitakāteni.

'Oku 'oatu 'e he ngaahi a'usia ko eni ha fakakaukau ki he anga hono tali 'e ho'o tama ha feitu'u fo'ou mo ha me'a fo'ou, pea mo e pou pou 'oku nau fiema'u.

KO E HĀ 'OKU MAHU'INGA AI HA KAMATA'ANGA LELEI KI HE AKO?

Ko ha kamata'anga lelei ki he ako 'oku ne tokoni'i ho'o tama ke:

- ma'u ha ako 'oku lelei ange mo ha ngaahi ola 'oku lelei ki he mo'ui
- ta'ota'ofi e ngaahi fakahēleleu ki he'enau ako mo e fakalalaka
- ongo'i malu, loto-ma'u pea mo ongo'i 'oku ne kaungā kau he fehokotaki fakataha.

LESISITA HO'O TAMA 'I HE 'APIAKO

Ko e lahi taha 'o e ngaahi 'apiako 'oku nau kamata e lesisita 'i Mē 'o e ta'u kimu'a he ta'u 'oku teu kamata ai ho'o tamasi'i/ta'ahine 'i he lautohi si'i. Ko ho'o lesisita ko ia ho'o tama 'oku ne 'oatu ai ha faingamālie lahi ke ke maheni mo e 'apiako pea mo kau atu foki ki he ngaahi 'ekitiviti felāve'i mo e liliu 'oku hoko he teu hū ki he lautohi si'i. 'Oku lelei ange 'a e hiki 'a e fānau 'i he taimi 'oku kamata lelei ai e ngaahi 'ekitiviti ko 'eni kimu'a he faka'osinga 'o e ta'u pea kohohoko atu aipē hili e ngaahi 'uluaki 'aho 'o e ako.

LILIU KI HA NGAahi POLOKALAMA FAKAAKO MO HA NGAahi 'EKITIVITI

Ko e liliu ki he ngaahi 'ekitiviti fakaako 'oku tokoni ia kiate koe mo ho'o tama:

- ke fakamahino'i e tukunga 'e 'i ai e 'apiako
- fakakaungāme'a mo ha fānau kehe mo ha ngaahi fāmili.

FAKAMATALA KI HE LILIU 'O E TU'UNGA FAKAAKO MO E FAKALAKALAKA

'E hikitoi 'e he faiako ako tokamu'a 'a ho'o tama ha Fakamatala ki he Liliu 'o e Tu'unga Fakaako mo e Fakalalaka ('oku 'iloa ko ha Fakamatala ki he Liliu). 'Oku tokoni 'a e Fakamatala ki he Liliu ki he 'apiako ho'o tama pea mo 'ene faiako kalasi prep (teuteu) ke nau 'ilo'i lelei ange ho'o tama pea mo palani foki ki he'ene ako. 'E kau 'i he Fakamatala ki he Liliu 'a e:

- hingoa ho'o tama, 'aho fā'ele'i pea mo hono la'itā
- ho hingoa pea mo ho'o ngaahi fakaiiki ho fika ke fai atu ki ai ha fetu'utaki
- hingoa moe ngaahi fakaiiki 'o e fika fetu'utaki 'o e ako tokamu'a pea mo ha toe kau ngāue fakapalōfesinale kehe 'oku nau pou pou'i ho'o tama
- fakamatala kau ki he ngaahi me'a 'oku manako ki ai ho'o tama, ngaahi pōto'i ngāue mo e ngaahi me'a 'oku ne malava ke fai
- ngaahi founa fakafaiako lelei taha ma'a ho'o tama.

Kapau 'e 'alu ho'o tama ki ha Tauhi'anga 'i Tu'a he Tuku 'a e Ako (Outside School Hours Care (OSHC)), 'e 'oange foki ki he OHSC ha tatau 'o e Fakamatala ki he Liliu.

'E 'oatu foki kiate koe ha tatau 'o e Fakamatala ki he Liliu kuo 'osi fakafonu. 'E lava ke tokoni ia kiate koe 'i hono fakamahino'i, pou pou'i mo hono talanoa'i 'a e ako ho'o tama.

'Oku tokoni 'a e Fakamatala ki he Liliu 'a ho'o tama ki he:

- palani ki he ngaahi me'a 'oku manako ki ai 'a ho'o tama
- tokoni'i ha liliu 'oku 'ikai palopalema'ia mei he ako tokamu'a ho'o tama ki he lautohi si'i.

Koe ngaahi Fakamatala ki he Liliu 'oku fa'a tohi ia 'i he Teemi 4. Ka neongo ia, kapau 'oku 'i ai ha faingata'a'ia fakasino pe tuai e tutupu mo fakalalaka ho'o tama, 'e malava ke tohi ia kimu'a, 'i Sune pē Siulai. 'Oku tokoni eni

ki he 'apiako ke palani ha toe tokoni makehe 'oku fiema'u 'e ho'o tama.

'Oku 'i ai ha kongā 'o e Fakamatala 'o e Liliu ke ke fakafonu mai. Koe'uhi 'oku ke 'ilo lahi ange ki ho'o tama, pea ko ho'o fakamatala 'oku mātu'aki mahu'inga 'aupito. 'E tokoni ki he 'apiako ke palani ha kamata'anga lelei kiate koe pea mo ho'o tama.

'Oku 'i ai foki mo ha kongā ke fakafonu mai 'e ho'o tama, 'aki ha tokoni mei ha tokotaha lahi 'o hangē ko koe pe ko ene faiako ako tokamu'a. 'E lava ke kau ai:

- ha tā fakatātā
- me'a 'oku fie'ilo ki ai ho'o tama fekau'aki mo e 'apiako
- ko e hā e me'a 'oku nau fakakaukau ki ai fekau'aki mo e kamata 'o e ako.

FOUNGA HONO VAHEVAHE 'O E FAKAMATALA

'Oku vahevahe mo tauhi 'a e ngaahi Fakamatala ki he Liliu 'i he 'initaneti 'o ngäue'aki 'a e Insight Assessment Platform. 'Oku tauhi mātu'aki malu 'i 'Aositelēlia 'a e ngaahi fakamatala 'i he Insight Assessment Platform.

'Oku ngäue'aki 'e he kotoa 'o e ngaahi ako 'a e Pule'anga Vikatōlia (pea mo ha ni'ihī e ngaahi 'apiako Katolika mo e Tau'atāina) 'a e Insight Assessment Platform ke lekooti ai 'a e ako mo e fakalakalaka 'a e tamasi'i/ta'ahine ako takitaha. Kapau 'oku 'ikai ngäue'aki 'e he 'apiako ho'o fānau 'a e Insight Assessment Platform, 'e 'oange kiate kinautolu ha tatau hikitoi pē ko ha tatau faka'ilekitulōnika 'o e Fakamatala ki he Liliu.

'I he taimi 'e ni'ihī 'oku fa'a ngäue'aki 'e he Potungäue Ako mo Ako Ngäue ha ngaahi kautaha tokoni mei tu'a. Kuo pau ke faka'aonga'i 'e he ngaahi kautaha tokoni mei tu'a ha ngaahi founga ke malu'i 'aki e ngaahi fakamatala. 'Oku tauhi pē 'e he Insight Assessment Platform 'a e ngaahi tu'utu'uni 'a e Potungäue **ki hono malu'i e Ngaahi Fakamatala Fakapulipuli 'i he** www.education.vic.gov.au/Pages/privacypolicy.

'E malava pe ke ngäue'aki 'e he Potungäue 'a e Fakamatala ki he Liliu ke fai hono muimui'i e ngäue pea mo ha fekumi fakaako. Ko e fakamatala ko eni e tuku atu ia 'aki ha ngaahi fika mo ha ngaahi kalafi ka 'e 'ikai 'asi ai ha hingoa 'o e fānau.

Ki ha fakaikiiki fekau'aki mo e Insight Assessment Platform, fetu'utaki ki he Potungäue 'i he psts@edumail.vic.gov.au.

'Oku fiema'u ia 'i he taimi 'e ni'ihī 'e he kau ngäue fakaako fakapalōfesinale 'a Vikatōlia mo e kau tauhi fakapalōfesinale ke vahevahe atu e ngaahi fakamatala ke faka'ai'ai 'aki hono hiki'i ki 'olunga 'a e tu'unga mo'ui lelei mo malu a e fānau. 'E lava ke vahevahe 'e ho'o ako tokamu'a 'a e fakamatala felāve'i mo ho'o tama pea mo e fāmili 'o ka fiema'u ke lava 'o fakahoko fakalelei hono fatongia ko e tauhi mo tokanga'i, pea 'ikai 'i ai ha fakafaikehekehe'i, ma'u ha mo'ui lelei fakaengauē mo malu pea mo e ngaahi fatongia ki he lelei mo e malu 'a e fānau. Ki he fakaikiiki, 'a'ahi ki he <https://www.vic.gov.au/information-sharing-schemes-and-the-maram-framework>.

KI HE NGAHI FAKAIKIKI

Kātaki 'a'ahi ki he www.education.vic.gov.au/transitiontoschool.

'Oku ma'u atu 'a e pepa ni 'i ha ngaahi lea fakafonua kehekehe 'i he www.education.vic.gov.au/transitiontoschool.